

Hirvepähkel ehk nõmmekartul

Loodus

453

Mullapõu on tänuväärne elukeskkond hoolimata sellest, et sinna ei paista päike ja valitseb igavene pimedus. Temperatuuri- ja niiskuse tingimused on seevastu tunduvalt ühtlasemad kui maapinnal. Ja nii elabki mullas lisaks taimejuurtele igasuguseid elusolendeid, vihmaussidest kuni muttideeni.

Tegelikult elab mullas ka kõigi maapinnale ilmuvate seente vegetatiivne keha. Erinevalt tavaseentest veedavad maa-alused seened kogu elu mullasse peidetult ja nende viljakehad tekivad mõnikord enam kui kümne sentimeetri sügavusel.

Trühvlite sugulased

Kuulsaimad maa-alused seened on trühvlid, kuid Eestist on teada vaid paari trühvliliigi juhuslikud leiud. Seepärast tutvume mõne nende kauge sugulasega.

Kõige tavalisem laialdaselt levinud maa-alune seen Eestis on arvatavasti teraline hirvepähkel, mida mõnel pool rahvasuus ka nõmmekartuliks kutsutakse.

Tema viljakehad on, nagu maa-alustel seentel ikka, kas kerakujulised või kergelt lapikud, pruunikaskollased, 2–5 cm läbimõõduga, kaetud tugeva koorega, valminult täidetud mustja eospulbriga.

Nad kasvavad liivastes männikutes ja männi-segametsades kahe kuni kümne sentimeetri sügavusel ning neid leitakse juulist septembrini.

Kirjud ja ogalised

Lisaks teralisele hirvepähklikele on Eestist leitud veel kaht liiki hirvepähkleid. Silmatorkavalt

Maa-alused seened moodustavad seeneriigi varjatult kasvava salapärase osa. Neid leitakse harva ning juhuslikult. Meil polegi veel täielikku ettekujutust sellest, kui palju maa-aluste seente liike Eestis kasvab ja missugused nendest on tavalised, missugused haruldased.

Ogeline hirvepähkel on pealt tumepruun.

Katki lõigatud seenel on näha kambriline siseehitus.

krobelse koorega kirju hirvepähkel kasvab segametsas, pealt tumepruun ogaline hirvepähkel aga sarapuude all.

Hirvepähklid ei ole söödavad ega ka mürgised. Neid on raske leida. Tavaliselt märgatakse neid metssigade poolt üles tuhnutud metsapinnasel, metsaistutuslap-

pidel või mujal, kus pinnasel on pealmine kiht pealt ära liigutatud.

Hirvepähkleid leitakse ka tänu sellele, et nendel parasiteeriv hirvepähkli-kedristõlvik (seegi on seen) on metsa all maapinnal küllaltki silmatorkav. Tema 5–8 cm kõrgused oliivpruunid või oliivmustad stroomad on ülemises osas tihedalt kaetud väikesete viljakehadega, mille suudmed moodustavad näsalise pinna.

Tänu maapinnal kergesti silmatorkavatele kedristõlvikutele on hirvepähklid mullapõuest päevavalgele toodud.

Niisuguse seene all ettevaatlikult pinnases urgitsedes jõuab välja tema ohvriks langenud hirvepähkli, mille pinnale parasiit kinnitub kollaste seenväätide abil.

AIN RAITVIIR,
bioloogiadoktor
AIN RAITVIIRU fotod